

Emlékezés régi jászberényi tanárookra XXIII.

Az 1944/45-ös tanév nyolc érettségizett diákját nyolc tanár vezette el az érettségi vizsgára, mint ez az őket megörökítő tablón is látható. A háború utolsó évének különleges tanévében érettségizető tanárok közül már négyükről megírtam emlékező írásomat. Most **Szalánczy Sámuel** mennyiségtan-természettan (matematika-fizika) szakos tanár életének, munkásságának felidézésével folytatom az emlékezést.

Szalánczy Sámuel (1911–2000)

1911. szeptember 11-én Kistokajban született. Az 1939-ben megjelent, a Csíkvári Antal szerkesztette műben Kistokaj nemesi családjai között jegyezték a Szalánczyakat. Dr. Kántor Sándorné írásából viszont az derül ki, hogy szülei szegény parasztok voltak. A Miskolczy Napló 1920. szeptember 23-i számában megjelent hír is – úgy gondolom – ezt támasztja alá: „A kommunista ügyekben ítélező ötös tanács ma délelőtt Smidóczy Ferencz, Gulyás János és Kiss Lajos kistokaji lakosok bűnügyét tárgyalta, akik Kistokajon 1919 április 7-én vörös katonákkal elfogatták Szalánczy Sámuel ottani földművest. Az ügyesség személyes szabadság megsértése miatt emelt vádat a három vádlott ellen. A bíróság a bizonyítási eljárás befejezése után a vádlottakat 1-1 hónapi fogházra ítélte Kiss Lajos kivételével, a kit felmentettek.”

Családjáról sajnos többet nem tudtam meg, bár több Szalánczy nevű személyt megkerestem kérésemmel, nem volt szerencsém.

Tanulmányai

A szülők a jó képességű gyereket az elemi iskolai tanítója javaslatára a miskolci Református Főgimnáziumba írátták be, amelynek az 1923/24-es tanévtől volt a diákja, s akit az első osztálytól kezdve, minden évben kiváló tanuláért és jó magaviseletért dicsérettel kitüntettek. A tanévek során egy-két tárgy kivételével csak egyesek voltak a bizonyítványában. (Egyes volt a legjobb jegy!) Tornából (testgyakorlás) az első évben felmentett volt, a következő években kettesre értékelték, ugyan úgy ahogy az ének órai tevékenységét is.

A tanórákon kívül szorgalmas tagja volt az iskola Kazinczy önképzőkörének. VII. osztályban már az önképzőkör jegyzője volt, VIII. osztályban pedig főjegyzője. A pályamunkák értékeléséért, bírálatáért dicséretet kapott.

A Bethlen Gábor Körnek, melynek biblia, irodalmi, állatvédelmi, művészi, örökszereszt és diákgondozó szakosztályai voltak, nyolcadikban szintén főjegyzőjévé választották. Az utolsó tanévben az iskola Sakk-köri versenyén 3. helyezést ért el.

Minden tanév végén jutalmat kapott, az I. osztályban például 25000 koronát, II. osztályban 60000, III. osztályban 100000 koronát, IV. osztályban a latin nyelv tanulásában tanúsított szorgalmáért, eredményért 10, későbbi tanévekben 20–20 pengőt. (1927-től a koronát felváltotta a pengő, értékük nem volt azonos.)

1931 júniusában jelesen érettségizett,

Szalánczy Sámuel

és felvételt nyert a debreceni Tudományegyetemre és az elitképző Református Tanárképző Intézetbe. Az egyetemi évek alatt az utóbbi internátusában lakott és az internátus tápintésében kapott ellátást. Dr. Lencz Géza teológusprofesszor rektorsága alatt gyűjtött vármegyei alap ösztöndíjasa lett, évente 40 vagy 50 pengő ösztöndíjat kapott.

Az utolsó tanévben a debreceni Református Főgimnáziumban volt gyakorló tanárjelölt. 1936. március 19-én a próbatanítása II. fokon jól sikerült, eredményesen állta ki a próbát. Mennyiségtan-természettan (matematika-fizika) szakos tanári diplomáját 1936-ban vehette kézbe.

A nevelőtanár

A tanári diplomával a kezében az első évben még csak Nyírtasson lett nevelő. Az 1937/38-as tanévtől az okleveles középiskolai tanár a nagykőrösi és dunamelléki református tanítóképző és a nagykőrösi református líceum középfokú iskolai internátusában kapott nevelőtanári állást. A gimnazisták az úgy nevezett Fitoss-féle alapítványi házban és a gimnázium épületében lévő internátusban laktak a nevelőtanárok felügyelete alatt. Több hasonló végzettségű kollégájával együtt foglalkozott az internátusban lakó diákokkal. Szükség estén pedig helyettesített is a gimnáziumban

Jászberényi tanársága

Az 1939/40-es tanévet még Nagykőrösön kezdte, de 1940. február 20-tól a jászberényi József nádor Gimnáziumban segéddíjas tanárként alkalmazták a nyugalomba vonuló Gergely Adolf helyett. 1940. december 30-án helyettes tanár, majd 1942. június 30-án pedig rendes tanári címet kapott.

Már a kezdő félévben a II. osztály főnöke, az aerokör vezetője lett, heti két órában a VII. osztályosoknak fizika gyakorlatot vezetett és az irodai ügyvitelben is segítkezett. Májusban a hetedik osztályosokkal Budapestre, Budaörsre kirándult dr. Vajda György kollégájával együtt. A repülőteret, a műgyetemet tekintették meg, és a napot egy operaelőadáson zárták.

A következő tanévtől kezdve minden évben osztályfőnöki teendőket látott el. Érettségizető osztályfőnök volt 1943-ban, 1944-ben, 1947-ben, 1949-ben, 1951-ben, azaz csak néhány évig volt egy-egy osztálynak a főnöke. Szaktárgyai mellett a háború alatt honvédelmi ismereteket is tanított. Az előírt tanórák mellett heti két órában fizika gyakorlatot vezetett a VII. vagy VIII. osztály tanulóinak. Az 1940/41-es tanévben az ő felügyelete alatt tanultak a bejáró tanulók. A természet-tani szertár órának feladatát is ellátta.

Gergely Adolf utódként a változatlanul jól működő Ifjúsági Aerokör tanárvezetője lett. A Modellézés című újság 1984. augusztus 8-i számában a kör történetét mutatta be. Erről az időszakról olvashatók a következők:

„Az 1940-es évek elején 69 tagja van a jászberényi aerokörnek és a korabeli naplókiből kiderül, hogy (1940/41-es tanévben) építettek 15 műhelynapon 40 kisebb és 20

nagyobb teljesítményű gépet. És teljesült régi nagy vágyuk, hozzájutottak egy benzin üzemanyagú modellmotorhoz. Mint az élet minden területén, itt is közbeszólt a II. világháború. A jászberényi modellezők is csak a felszabadulást követő években tudtak újra hódolni jeles szenvedélyüknek.”

Hösi halottaink címmel emlékezett meg az 1942-es évkönyvben az intézet négy volt diákjáról, akik az orosz harcmezőkön adták életüket hazájukért és a kereszténységért. „Fiatal életük áldozata egy-egy újonnan gyújtott fáklya lesz azon az oltáron, amelyet intézetünk ifjúsága emelt és ápol lelkében az ebből az intézetből elindult, az ebből a földből kisarjadt hősök számára és tiszteletére” írta. Az 1942/43-as tanév évvégi értesítőjében pedig *Repülőkörünk a tanítás, a nevelés és honvédelem szolgálatában* című értekezése jelent meg.

A fizika tananyaghoz kapcsolódó, azt kiegészítő osztálykirándulásokon tanulói megismerkedtek a jászberényi malom gőzgépeivel, de Borsányi József kollégájával Eger városát is bebarangolták a diákokkal.

Szülői értekezleteken előadásaival segítséget nyújtott a szülőknek. 1942-ben az őszi iskolai szülői értekezleten: *Hogyan segíthetnek a szülők a tanulók iskolai munkájában* címmel tartott előadást. Az 1946/47-es tanévben tandíjbeszedő lett. Az első félévi szülői értekezleten ismertette meg a szülőkkel a progresszív tandíjrendszert.

Az iskolai tevékenység mellett vállalt feladatai is többnyire a fiatalok életéhez kapcsolódtak. A helybeli Keresztény Ifjúsági Egyesület elnöke, a Lehel Torna Kör titkára, a Református Iskolaszék tagja volt. A jászberényi Vöröskereszt Egyesületben a pénztárosi munkát végezte. Az Országos Református Tanáregyesület választmányi tagja, az Országos Középiskolai Tanáregyesület tagjaként bővítette ismereteit.

A Jász Hírlap hírelte a népművelő, ismeretterjesztő tudományos előadásokat, innen tudható, hogy Szalánczy Sámuel a város lakóinak a gimnáziumban és a város különböző olvasóköreiben tartotta előadásait. 1940. november 29-i nagy sikerű előadásának címe: *A makrokozmosz és mikrokozmosz világa, Milyen törvényszerűség érvényesül a világmindenségben? Mi az anyagi világ legelemibb részeinek rendje? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre adott választ előadásában.*

1941. április 30-án A sugárzások címmel tartott előadása a fizikai világ energiáinak természetéről szólt. A hő-, a fény-, anód és katód-, röntgen-

gamma-, elektromos sugárzásról szóló ismereteket a fizikaszertárban elvégzett, bemutatott kísérletekkel tette még érdekesebbé, érthetőbbé.

Az 1943-as évben a takarékoságról tartott előadásokat, január 17-én a IV. kerület Olvasóköreben, január 24-én a Református Legényegyletben, február 7-én az I. kerület, 14-én a II. kerület Olvasóköreben. 1944. február 6-án *Takarékosság, jótékonyosság* címmel a Polgári Kaszinóban volt előadása.

A háborúban erősen megrongálódott a gimnázium épülete, majdnem teljesen megsemmisült a könyvtár, a szertárak anyaga és az épület felszere-

tem, – többen tanítottak is engem általános iskolában – az általam ismertek közül sajnos már senki sem él. Sok idő eltelt, így most sem volt könnyű elérhetőségeket találnom.

Szerencsémre dr. Suba Györgytől kaptam emlékező sorokat és fényképeket, amit nagyon köszönök. Suba György doktor úrnak Szalánczy tanár úr több évben (II, III. és IV. osztály) volt osztályfőnöke, s 1947-ben érettségizető osztályfőnöke volt testvérenek, Lászlónak is. *„Nagyon jól felkészült tanár volt. Egészen fiatalon került a gimnáziumba és jól megtalálta a kapcsolatot a fiatalokkal. Az*

Az 1946-ban érettségizettek első érettségi találkozója 1966-ban

lése. A helyreállítás sok időt és energiát igényelt. Az áldozatos, helyreállító munkából Szalánczy tanár úr is kivette részét diákjaival együtt, hogy minél előbb az iskola épületében folytatódjék a tanítás.

1946. szeptember 4-i tanévnyitással elindult a dolgozók gimnáziuma az I. és az V. osztállyal. A 30 fős V. osztály osztályfőnökségét Szalánczy Sámuelre bízta.

A tablókat végig nézve rájöttem, hogy tanítványai közül sokakat ismer-

érettségi találkozókra is szívesen jött. Az ötvenéves találkozóra is kapott meghívást, betegségére való tekintettel nem akarta vállalni az utazást, de felesége biztatására részt vett a találkozón. Sajnos már utoljára” – emlékezett doktor úr.

Suba doktor úrral együtt, az 1946-ban érettségizett osztályba járt Varga József, szerinte is *„a fiatal tanár gyerekpárti volt, megtalálta a hangot a fiatalokkal. Jól értett a szaktárgyához”.*

Az 1951/52-es tanév volt az akkor Mikszáth Kálmán Általános Gimnázium-

A 45 éves érettségi találkozó 1991-ben. Szalánczy tanár úr beszél

Fotó: I.Sz.

ziumnak nevezett iskolában Szalánczy tanár úr utolsó tanéve.

A miskolci egyetem tanára

1952-ben ugyanis az 1949-ben alapított Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre helyezték. A Gépészmérnöki Kar Fizika Tanszékének tanársegéde majd 1955-től adjunktusa lett, aki a levelező oktatásban vett részt. Az I., II. és a III. évfolyamon oktatta a fizikát. Ő volt a felelőse a Szakmunkások Egyetemi Előkészítő Tanfolyama (SZET) szervezésének, a hallgatók oktatásának. 1970-ben indult a műszaki szakoktatók képzése, melynek szervezésével szintén megbízták.

Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek (MTESZ) tagja volt. Ebben a minőségében tartott előadást MTESZ rendezvényeken. A Műszaki Élet című újság 1976. március 12-i számában olvasható, hogy a Borsod megyei szervezetben *Kétlépcsős oktatás a műszaki egyetemeken* című előadása hangzott el.

Munkáját több alkalommal elismerték, díjazták. 1968-ban a Fizika Tanári Ankéton az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést kapta, majd 1975-ben ugyancsak ebben a kitüntetésben részesült, 1978-ban nyugdíjazták, s ekkor *eredményes munkája elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából a Munka Érdemrend bronz fokozata kitüntetés* tulajdonosa lett. Azt gondolom régi munkahelyén továbbra is részt vett az oktató munkában, hiszen 1987-ben 35 éves törzsgárda oklevelet, 1997-ben pedig a Gépészmérnöki Karon kari emlékérmét kapott.

1996 nevezetes év volt számára, hiszen 60 éve vette kézbe taná-

Suba László, Szalánczy Sámuelné, Suba György

ri diplomáját. Ez alkalomból, ahogy szeptember 10-én a debreceni Hajdú-Bihari Napló írta, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen *gyémántdiplomát* vett át.

Befejezésül

Felesége, Lendvay Emma Katalin (1919–2013), akivel 1943-ban már házasságban voltak. A Jász Hírlapban 1943. október 9-én megjelent a Vöröskereszt részére adománygyűjtők névsora, s benne szerepelt Szalánczy Sámuelné is. Gyermekekük nem született.

A Jászberényben eltöltött 12 évben – sőt később is – Suba doktor úr *„családjával nagyon jó kapcsolatban voltak. Nem múlt el születésnap vagy névnap nélkülük, a családi rendezvényekre mindig kaptak meghívást. Egyetemista korában doktor úr többször is meglátogatta őket Miskolctapolcai lakásukon”*. Misi Éva (a város ismert és szeretett óvónője, a Suba család tagja) is mindig nagy szeretettel beszélt róluk.

20 éve már, hogy nincs az élők sorában. 2000. augusztus 23-án volt a temetése. A *Miskolci Egyetem kiváló oktatóját saját halottjának tekinti és emléket kegyelettel megőrzi* – olvasható az egyetemi gyászjelentésben. Felesége 2013-ban követte őt az örök nyugalom világába. A miskolci Avasi Református Temetőben, az I/A.4/9-60. szám alatti közös sírban nyugszanak felesége szüleivel (Lendvay Ferenc és Nagy Emília), dr. Lendvay Pállal (testvér) együtt. A sírlemléken egy emléktáblát is elhelyeztek az 1943-ban hősi halált halt Lendvay Ferenc (testvér) tartalékos zászlós emlékére.

A 110 éve született gyémántdiplomás fizikatanár sokaknak adta át az ismereteket, segített abban, hogy elérjék céljukat, emléke végtelenségig fennmarad. Munkássága Móricz Zsigmond mondatával jellemezhető: *„Én azt hiszem annál nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud.”*

Az 50 éves érettségi találkozó 1996-ban. Jobb oldalon Szalánczy Sámuel

Források

- Csíkvári Antal (szerk.): Vármegyei Szociográfiák V. Borsod vármegye Miskolc, 1939
- Dr. Klein Gáspár–Péchy-Horváth Rezső: Községi adattár
- A jászberényi Magyar Királyi Állami Főgimnázium évkönyvei 1939 és 1947 között
- Jász Hírlap 1939 és 1944 közötti számai
- Dr. Kántor Sándorné: Matematikát, fizikát tanító tudós és nevezetes tanárok Hajdú, Szabolcs és Szolnok megye középiskoláiban (1850-1948), Debrecen, 1986
- A miskolci Református Főgimnázium évkönyvei 1923 és 1931 között
- A Miskolci Nehézipari Egyetem évkönyvei 1952-től
- A nagykőrösi és dunamelléki református Tanítóképző és a nagykőrösi református líceum évkönyvei 1937 és 1939 között

Csőrgő Terézia
ny. biológia-kémia szakos tanár

Lapunk szerzői

- Bánkiné dr. Molnár Erzsébet** történész, Kiskunfélegyháza
- Dr. Bartha Júlia** turkológus, Karcag
- Dr. Bathó Edit** etnográfus, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény
- Bognár Mária** újságíró, Budapest
- Csőrgő Terézia** a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény
- Kis Józsefné** a Jászapáti Templomért Alapítvány elnöke, Jászapáti
- Kókai Magdolna** etnográfus, Jász Múzeum, Jászberény
- Máté Endre** hagyományőrző, a Wysocki Légió parancsnoka, Budapest
- Prof. Dr. Nagy Janka Teodóra** jogtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár, Pécs
- Dr. Selmeczi László** régész, etnográfus, Budapest
- Székely Gábor** magánygyűjtő, helytörténeti kutató, Kunszentmiklós
- Dr. Szenttamási-Babós Lajos** helytörténeti kutató, Budapest
- Szüle Katalin** hagyományőrző, Jászkisér
- Tajti Erzsébet** viseletkészítő, Jászberény
- Varga Istvánné** magyar-történelem szakos tanár, Fülöpszállás
- Veresegyházi Béla** ny. gimnázium-igazgató, Tápiószéle

„A Kiséri harangszót Szolnokon is hallom” Emlékezés dr. Nemes András főorvosra (1944–2020)

A Jászság több településén nem ismeretlen ez a könyv cím. Szerzője dr. Nemes András főorvos, aki nyugdíjazásáig a szolnoki Hetényi Géza kórház gyermek neurológusa, gyermek pszichiátere volt.

Megyénkben is sok – sok gyermeket meggyógyított, különösen a Jászságból érkező kis betegek tapasztalhatták szívből jövő segítségét. Mindig örült, ha valaki tájékoztatta a felgyógyulásról, sőt, felnőtt kori életéről. Általam is ismert történetről egy fiatal jászkiséri fiúnak segítve sikerült a gyógyítása után tanulmányait befejezni. Ma katoná, gyönyörűséges királyi koronánkat őrzi a parlamentben társaival együtt. A doktor úr nagyon büszke volt rá. Egy epizód, és még mennyi példa lehetne életéről, munkájáról, közéleti tevékenységéről, könyveiről.

Dr. Nemes András

Így emlékezett vissza:

„Nekem a Jászság a gyermekkoromat jelentette. Gőz nagymama érdes, munkában megkeményedett kezének simogatása, a kiséri földet, az állatok illatát, a frissen fejt tej és a rétes ízét. Jászkiséri tanyánk háttérében ott kékllett a Mátra.”

Édesapja, Nemes Gerzson jászkiséri református redemptus családban szü-

letett, anyai nagyszüleinek a trianoni békeszerződés után Losoncra kellett menekülniük. A Jászságban, Jászapátin letek otthonra. Vonattal jártak át Jászkisérre az istentiszteletre. Szülei így ismerkedtek meg, majd házasságkötésük után Balatonfenyvesre menekültek, költöztek, ahol mint vízügyi mérnök dolgozott. Édesanyja, Kerekes Kornélia történelem-magyar szakos tanár volt. A II. világháború újra kifosztotta a családot, három kisgyermekkel hazajöttek Jászkisérre, majd az 1940-es évek végén költöztek Szolnokra. Általános iskoláit már ott végezte, 1962-ben a Verseggy Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Kiváló orvosi diplomáját Szegeden kapta meg. Szakképesítése után a Hetényi Géza kórházban dolgozott, megalapítója volt a megyei gyermek-neurológiai ellátásnak. Az orvosi kongresszusok kapcsán és magánemberként is bejárta a világot.

Igaz, hogy a Dunántúlon, Keszthelyen született, de több mint fél évszázadot élt Szolnokon, lelkében kettős identitással, hiszen jászknak is vallotta magát, büszke apai ősei miatt. Örömmel elfogadta 2002-ben a Jászkisériek Baráti Egyesülete elnöki tisztségét. A Jász Világ találkozók tiszteletét téve mindig a Jászkisér zászlaja alatt a kisériekkel vonult fel. Szerencsére számos magas kitüntetéssel a gyógyításban, tudományban, valamint a közéleti tevékenységében végzett munkájáért. Jászkisér város díszpolgári címet adományozott a településért és a Jászságért végzett munkájáért, amely nagy megtiszteltetés és nagy öröm volt számára. Könyveiben mindig tisztelettel emlékezett Jász Nagyknun Szolnok megye, Szolnok város művészeire, neves embereire, sportolóikra, ugyan így a Jászság szülőiteiről írott visszaemlékezéseiben is.

Szeretetteljes élete 2020. szeptember 29-én befejeződött, 76 évesen ment el a minden élők útján... Felesége, gyermekei, rokonsága Szolnok és Jászkisér város vezetősége, valamint kollegái, ismerősei kísérték utolsó útján. Tiszteletünk jeléül temetéskor a jászkiséri református templom harangja is szólt...

Szüle Katalin hagyományőrző